

Pázmány Law Working Papers

2014/22

Szilágyi Pál

Az Európai Bíróság Schindler ítélete

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Pázmány Péter Catholic University Budapest
<http://www.plwp.jak.ppke.hu/>

Az Európai Bíróság Schindler ítélete
(C-501/11. P. Schindler Holding Ltd és Társai ügy)¹

Szilágyi Pál

I. Bevezető

2013. július 18-án az Európai Bíróság alapvető jelentőségű ítéletet hozott.² Felvezetésként hosszabban idézünk az ítéletből, melyet rövid értékelés követ.

A felperes alapvetően 13 körben vitatta az Európai Bizottság határozatát jóváhagyó Törvényszéki ítéletet, nevezetesen

1. A hatalommegosztás elvének és a jogállamiság elveinek tiszteletben tartásán alapuló eljárás követelményeinek megsértésére alapított, első jogalapról
2. A közvetlen bizonyításfelvétel elvének megsértésére alapított, második jogalapról
3. Az 1/2003 rendelet 23. cikkének a törvényesség elvének megsértése miatti érvénytelenségére alapított, harmadik jogalapról
4. A Bizottság, mint jogalkotó szerv hatáskörének hiánya miatt az 1998. évi iránymutatás érvénytelenségére alapított, negyedik jogalapról
5. A visszaható hatály tilalma elvének és a bizalomvédelem elvének megsértésére alapított, ötödik jogalapról
6. Az ártatlanság védelme elvének megsértésére alapított, hatodik jogalapról
7. A Schindler Holding egyetemleges felelősségének megállapítása során elkövetett téves jogalkalmazásra alapított, hetedik jogalapról
8. Az 1/2003 rendelet 23. cikkének (2) bekezdésében meghatározott bírság felső határának megsértésére alapított, nyolcadik jogalapról
9. A tulajdonjog megsértésére alapított, kilencedik jogalapról
10. Az 1998. évi iránymutatásnak a bírság kiszámításának alapját képező alapösszegek túl magas jellege miatti megsértésére alapított, tizedik jogalapról
11. A bírságok enyhítő körülmények miatti, túl csekély mértékű csökkentése által az 1998. évi iránymutatás megsértésére alapított, tizenegyedik jogalapról
12. A bírságok enyhítő körülmények miatti, túl csekély mértékű csökkentése által az 1998. évi iránymutatás megsértésére alapított, tizenegyedik jogalapról

Jól megfigyelhető, hogy az érvek rendszere három körre osztható. Egyrészt a versenyjogi közérdekű igényérvényesítési rendszer kapcsán felmerülő alapjogi kérdésekre, a versenyjogi jogalkalmazás során felmerülő téves anyagi jogi jogértelmezésre és a szankció vitatására.

II. Alapvető jogok kapcsán felmerülő kérdések

Az Emberi Jogok Európai Bírósága (továbbiakban: EJEB) Menarini-ügyben hozott ítélete óta a korábban szinte reflexszerűen hivatkozott alapjogi kifogások az uniós versenyjogi szabályok kikényszerítése vonatkozásában új megvilágításba kerültek és lényegesen nagyobb súlyuk lett az ilyen jellegű érveknek.

¹ A tanulmány a Pázmány Péter Katolikus Egyetem TÁMOP-4.2.1.B-11/2/KMR-2011-0002. sz. projektje (A tudományos kutatások kibontakoztatása a PPKE-n) támogatásával készült.

² C-501/11 P. C-501/11 P sz ügy, Schindler Holding Ltd, Schindler Management AG, Schindler SA, Schindler Sàrl, Schindler Liften BV, Schindler Deutschland Holding GmbH kontra Európai Bizottság, az Európai Unió Tanácsa, ECLI:EU:C:2013:522.

A Schindler Holding Ltd. és a versenyjogi értelemben azonos vállalkozásnak minősülő kapcsolódó jogi személyek (továbbiakban: Felperes) érvrendszerre alapvetően e körben arra irányult, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezménye (továbbiakban: EJE) 6. cikke sérül az alábbiak okán:

- a Bizottság eljárása sérti a hatalommegosztás elvét;
- a versenyjogi eljárások minősítése az Egyezmény alapján büntetőjogi kell, hogy legyen;
- emiatt a bírságot hatóság nem, csak az EJE szerint bíróságnak minősülő intézmény szabhatja ki;

A Felperes érvelésének alapállását jól mutatja az alábbi rövid idézet az ítéletből:

24 Az első jogalapjakkal a fellebbezők vitatják a Törvényszék által az EJE 6. cikkének megsértésére alapított azon jogalapjukra adott választ, amelyben azzal érvelnek, hogy a Bizottság eljárása sérti a hatalommegosztás elvét, és nem tartja tiszteletben a jogállamiságnak az e rendelkezés értelmében a büntetőeljárásokra alkalmazandó elveit. Különösen a megtámadott ítélet 53. pontját vitatják, amelyben a Törvényszék kimondta, hogy a Bizottságnak a versenyjog megsértéséért bírságot kiszabó határozatai nem büntetőjogi jellegűek. Úgy vélik, hogy a Törvényszék érvelése nem veszi figyelembe sem a kiszabott bírságok jelentőségét, sem pedig a helyzetet gyökeresen megváltoztató Lisszaboni Szerződés hatálybalépését.

25 A fellebbezők emlékeztetnek az Emberi Jogok Európai Bíróságának az 1976. június 8-i Engel és társai kontra Hollandia ítéletében (A. sorozat 22. szám, 80. és az azt követő §-ok) foglalt kritériumokra, és azt állítják, hogy a Törvényszék tévesen helyezkedett arra az álláspontra, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága 2006. november 23-i Jussila kontra Finnország ítélete (Ítéletek és Határozatok Tára 2006-XIV., 31. §) irányadó a kartelljogi eljárásokra, amely ítélet szerint a büntetőjog kemény magjához nem tartozó egyes jogsértés-kategóriákat illetően nem szükséges, hogy a határozatot bíróság hozza meg, amennyiben a határozat jogszerűségének korlátlan felülvizsgálata biztosított. A fellebbezők szerint ezen ítélet értelmében az ilyen eljárások a „büntetőjog kemény magjához” tartoznak. E tekintetben a Törvényszék T-141/08. sz., E.ON Energie kontra Bizottság ügyben 2010. december 15-én hozott ítéletére (EBHT 2010., II-5761. o.) és a megtámadott ítélet 160. pontjára hivatkoznak.

26 A fellebbezők egyébiránt azzal érvelnek, hogy a Törvényszék által hivatkozott ítélkezési gyakorlat, különösen pedig a 209/78–215/78. és 218/78. sz., van Landewyck és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1980. október 29-én hozott ítélet (EBHT 1980., 3125. o.) 81. pontja, valamint a 100/80–103/80. sz., Musique Diffusion française és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1983. június 7-én hozott ítélet (EBHT 1983., 1825. o.) 7. pontja, amelyek értelmében a Bizottság nem minősíthető az EJE 6. cikke értelmében vett bíróságnak, jelentőségét veszítette a Lisszaboni Szerződés hatálybalépése és az EJE közvetlen alkalmazhatósága következtében. A fellebbezők szerint a szankciót bíróságnak, nem pedig olyan közigazgatási hatóságnak kellett volna kiszabnia, mint a Bizottság. E tekintetben azt állítják, hogy a szankciók jelentősége miatt a jelen ügyben nem lehet az Emberi Jogok Európai Bíróságának az 1984. február 21-i Öztürk kontra Németország ítéletből (A. sorozat 73. szám) és az 1994. február 24-i Bendenoun kontra Franciaország ítéletből (A. sorozat 284. szám) eredő azon

ítélkezési gyakorlatát alkalmazni, amely szerint különösen a nagy számban elkövetett – a fellebbezők szerint „tömeges elkövetésnek” minősülő – jogsértések esetén vagy az üldözendő enyhe jogsértések esetén a szankciót akkor szabhatja ki közigazgatási hatóság, ha biztosított a korlátlan bírói felülvizsgálat.

27 *A Bizottság és a Tanács azt állítja, hogy az uniós bíróság által a Bizottság határozataival kapcsolatban elvégzett felülvizsgálat biztosítja, hogy az EJEE 6. cikkének (1) bekezdésében és az Európai Unió Alapjogi Chartájának (a továbbiakban: Charta) 47. cikkében rögzített tisztességes eljárás követelményei teljesüljenek.*

28 *A válaszukban a fellebbezők azzal érvelnek, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága 2011. szeptember 27-i Menarini Diagnostics kontra Olaszország ítéletében (43509/08. sz. kereset) megfogalmazott és a Bizottság által a válaszbeadványában hivatkozott elvek nem lehetnek irányadók a jelen ügyben, mivel az ebben az ítéletben szóban forgó olasz versenyhatósággal ellentétben a Bizottság nem független közigazgatási hatóság. Egyébiránt a Törvényszék nem végezte el az EJEE 6. cikk által megkövetelt módon a tények korlátlan vizsgálatát.*

Az Európai Bíróság ennek kapcsán az alábbi alapállás jellegű választ adta:

33 *Mindenesetre a fellebbezők érvelésével ellentétben azon tény, hogy a versenyjog terén bírságot kiszabó határozatokat a Bizottság fogadja el, önmagában nem sérti az EJEE-nek az Emberi Jogok Európai Bírósága által értelmezett 6. cikkét. E tekintetben meg kell jegyezni, hogy a fellebbezőknek felrótthoz hasonló versenyellenes magatartás miatt az olasz versenyhatóság által kiszabott szankcióval kapcsolatos fent hivatkozott A. Menarini Diagnostics kontra Olaszország ítéletében az Emberi Jogok Európai Bírósága arra az álláspontra helyezkedett, hogy a kiszabott bírság magas összegére tekintettel a szankció a súlya miatt büntetőjogi jellegű.*

34 *Ugyanakkor az említett ítélet 58. pontjában emlékeztetett arra, hogy a közigazgatási hatóságoknak a versenyszabályok megsértésének üldözésére és megtorlására vonatkozó feladattal való megbízása nem összeegyeztethetetlen az EJEE-vel, amennyiben az érdekelt a vele szemben ily módon hozott valamennyi határozattal szemben az EJEE 6. cikkében meghatározott biztosítékokat garantáló bírósághoz fordulhat.*

35 *A fent hivatkozott A. Menarini Diagnostics kontra Olaszország ítéletének 59. pontjában az Emberi Jogok Európai Bírósága kifejtette, hogy az EJEE 6. cikkének tiszteletben tartása nem zárja ki, hogy egy közigazgatási jellegű eljárásban valamely „büntetést” elsőként egy közigazgatási hatóság szabjon ki. Feltételezi azonban, hogy valamely közigazgatási határozata, amely maga nem teljesíti az EJEE 6. cikkének (1) bekezdésében előírt feltételeket, korlátlan felülvizsgálati jogkörrel rendelkező bírói szerv utólagos felülvizsgálata alá vethető legyen. Az ilyen szerv jellemzői között szerepel az arra vonatkozó jogkör, hogy bármely ténybeli vagy jogkérdésben megváltoztathatja az alsóbb szerv által hozott határozatot. A bírói szervnek hatáskörrel kell rendelkeznie különösen arra, hogy az előtte folyó jogvita szempontjából releváns összes ténybeli és jogkérdést megvizsgálja.*

36 Márpedig a hatékony bírói jogvédelem elvéről állást foglalva, amely az uniós jog általános elve, és amely jelenleg az uniós jogban az EJEE 6. cikke (1) bekezdésének megfelelőjeként a Charta 47. cikkében jut kifejezésre, a Bíróság kimondta, hogy az EUM-Szerződésben előírt jogszerűségi vizsgálaton túl az uniós bíróság az EUMSZ 261. cikknek megfelelően az 1/2003 rendelet 31. cikkében rögzített korlátlan felülvizsgálati jogkörrel bír, amely feljogosítja arra, hogy a Bizottság értékelését a sajátjával helyettesítse, és következésképpen a kiszabott bírságot vagy kényszerítő bírságot törölje, csökkentse vagy növelje (a fent hivatkozott Chalkor kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 63. pontja).

37 A jogszerűség vizsgálatát illetően a Bíróság emlékeztetett arra, hogy az uniós bíróság feladata, hogy a hivatkozott jogalapok alátámasztása érdekében a felperes által előterjesztett elemek alapján elvégezze a jogszerűség vizsgálatát, és sem az 1998. évi iránymutatásban említett kritériumok alkalmazásakor figyelembe vett tényezők megválasztását, sem pedig e tényezők értékelését illetően nem hivatkozhat a Bizottság rendelkezésére álló mérlegelési mozgástérre annak érdekében, hogy lemondjon a mind jogi, mind pedig ténybeli szempontból alapos felülvizsgálat elvégzéséről (a fent hivatkozott Chalkor kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 62. pontja).

38 Mivel a Szerződésekben előírt felülvizsgálat magában foglalja, hogy az uniós bíróság mind jogi, mind pedig ténybeli szempontból felülvizsgálatot gyakorol, és jogosult a bizonyítékokat értékelni, a megtámadott határozatot megsemmisíteni és a bírságok összegét megváltoztatni, a Bíróság ebből arra a következtetésre jutott, hogy nem tűnik úgy, hogy az EUMSZ 263. cikkben előírt – és az 1/2003 rendelet 31. cikkében foglalt, a bírság összegére vonatkozó korlátlan felülvizsgálati jogkörrel kiegészített – jogszerűségi vizsgálat sérti a jelenleg a Charta 47. cikkében szereplő hatékony bírói jogvédelem elvére vonatkozó követelményeket (a fent hivatkozott Chalkor kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 67. pontja).

A versenyjogi eljárások minősítése kapcsán releváns joggyakorlatot jól bemutatják más szerzők, így azokat nem mutatjuk be újra³. Az Európai Bíróság a EJB joggyakorlatával összhangban értelmezi úgy a vonatkozó jogi elvárásokat, hogy büntetőjogias jellegű szankciókat közigazgatási hatóság is kiszabhat, amennyiben a felülvizsgálat során a megfelelő garanciák érvényesülnek. A későbbi kapcsolódó jogalapok vonatkozásában azonban nem feltétlenül helytálló ez az értékelésünk. A KME Germany ügy⁴ óta az uniós bíróságok elkezdtek átértelmezni a korábbi ötven éves joggyakorlatot és úgy beállítani az uniós bíróságok felülvizsgálati hatáskörét és gyakorlatát, mintha az az EJEE szerint teljes felülvizsgálat

³ Lásd pl. Wouter P. J. Wils, 'The Compatibility with Fundamental Rights of the EU Antitrust Enforcement System in Which the European Commission Acts Both as Investigator and as First-Instance' King's College London Law School Research Paper No 2014-21.; Wouter P.J. Wils, The Increased Level of EU Antitrust Fines, Judicial Review and the ECHR 33 World Comp 5., Wouter P. Wils, EU Antitrust Enforcement Powers and Procedural Rights and Guarantees: The Interplay Between EU Law, National Law, the Charter of Fundamental Rights of the EU and the European Convention on Human Rights (2011) [2011] 34 World Comp 189 ., Pál Szilágyi, *Fundamental rights protection and competition law in the European Union: an effects based protection and a need for reform?* (CreateSpace Independent Publishing Platform 2014)., vagy International Chamber of Commerce, 'Due Process in EU Antitrust Proceedings - Comments on and Analysis of the European Commission's and EU Courts' Antitrust Proceedings' .

⁴ C-389/10 C-389/10 sz ügy, KME Germany AG, KME France SAS és KME Italy SpA kontra Európai Bizottság, ECLI:EU:C:2011:816.

lenne. A EJEE gyakorlat alapos tanulmányozása azonban rávilágít arra, hogy ez korántsem ennyire egyértelmű.

Az EJEE 6. cikkének gyakorlata szerint amennyiben kvázi-büntetőjogias ügyekben hatósági döntéshozatal történik, akkor az első bíróságnak, amely elvégzi a felülvizsgálatot, ún. teljes felülvizsgálatot kell végeznie, nem pedig a közigazgatási jogban megszokott korlátozott felülvizsgálatot. Ez azt jelenti, hogy nem érvényesülhetnek olyan klasszikus elvek, mint felülmérlegelési tilalom, bizonyítékok körének korlátozása, új bizonyítékok bevezetésének korlátai, vagy amit az angolszász szakirodalomban kizárólag jogszerűségi felülvizsgálatnak hívnak, stb. Nem véletlenül érvelt a Felperes az alábbiak szerint:

40 A második jogalapjukkal a fellebbezők az első fokon benyújtott keresetük alátámasztása érdekében felhozott negyedik jogalapra hivatkoznak. Véleményük szerint a „közvetlen” bizonyításfelvétel elve megköveteli, hogy a Törvényszék közvetlen benyomást szerezzen a nyilatkozatot tevő vagy más bizonyítékot benyújtó személyekről. A tanúkat bíróság előtt, nyilvános tárgyaláson, eskü alatt kell meghallgatni, akikhez az eljárás alá vont vállalkozások is intézhetnek kérdéseket.

Az Európai Bíróság a Felperes érveinek vizsgálatakor azt vizsgálta, hogy a Törvényszék előtt milyen kereseti kérelemmel élt a Felperes, azonban ezzel megkerüli azt a kérdést, amely lényegében azt kifogásolja, hogy az Európai Bíróság és a Törvényszék előtti eljárás rendkívül korlátos. A bíróság statútuma, továbbá az Európai Bíróság és a Törvényszék eljárási szabályzatai igen szűkös korlátok közé szorítja az Európai Bizottság határozatait megtámadó vállalkozásokat. Mind a felperesi felülvizsgálati kérelem terjedelme, mind a szóbeli előadás időkorlátja jelentős korlát a gyakorlatban, nem is beszélve arról, hogy számos elvi lehetőség nem érvényesül a gyakorlatban, mint pl. a tanúmeghallgatás intézménye. Egy gyors áttekintés alapján is jól látható, hogy versenyügyekben az elmúlt 20 évben kevesebb, mint 5 tanúmeghallgatás volt, míg egy kartell ügyben pl. Németországban nem ritka a 100 körüli tanúmeghallgatások száma. Jól mutatja a korábbi – még mindig élő joggyakorlatot a harmadik jogalap kapcsán az Európai Bizottság érve, miszerint az eljárásban új érvet már nem lehet felhozni⁵, ez pedig alapvetően mond így ellen az EJEE 6. cikkében meghatározott követelményrendszernek.

Szintén az alapjogi védelem szintjével kapcsolatos a Felperesnek azon érve, hogy a versenyjogi szabályok tartalma nehezen meghatározható, és így ha elfogadjuk, hogy a versenyjogi szabályok büntetőjogias jellegű szabályok, a tartalmuk pedig nehezen meghatározható, akkor az a tisztességes eljárás elvének követelményével, pontosabban a nulla poena sine lege certa elvvel nem összeegyeztethető. A Felperes az alábbiak szerint érvel e körben:

48 A harmadik jogalapjukkal a fellebbezők az első fokon benyújtott kereset alátámasztása érdekében felhozott, és az 1/2003 rendelet 23. cikke (2) bekezdésének az EJEE 7. cikkéből és a Charta 49. cikkéből következő jogállamiság elvével és az alkalmazandó törvény meghatározottságának elvével (nulla poena sine lege certa) való összeegyeztethetlenségére alapított, első jogalapra hivatkoznak.

⁵ Ítélet 52. pontja. Igaz, hogy másodfokon eljáró Európai Bíróság arra hivatkozik a jogalap elutasításakor, hogy a Törvényszék előtt erre nem hivatkoztak, azonban egy büntetőjogias ügyben ez nem szabadna, hogy korlát legyen a bíróság felülvizsgálati hatásköre tekintetében. Ugyanígy: Ítélet 81 – 84. pontok, 115. pont, valamint 124-130. pontok.

49 Azzal érvelnek, hogy magának a jogalkotónak kell meghatároznia a szabályozandó terület alapvető elemeit. A Lisszaboni Szerződés óta ezt az elvet az EUMSZ 290. cikk (1) bekezdése második albekezdésének utolsó mondata kifejezetten kimondja, amely szerint „az adott szabályozási terület alapvető elemei kizárólag a jogalkotási aktusban szabályozhatók, és ezekre vonatkozóan nem adható felhatalmazás”.

50 A fellebbezők azt állítják, hogy a törvényesség elvének megsértése az 1/2003 rendelet 23. cikkében használt „vállalkozás” fogalmának határozatlan jellegéből ered. A Bizottság és az uniós bíróságok túlzott módon kiterjesztik e fogalom jelentését a gazdasági egység azon koncepciójára, amely teljes mértékben elszakad az uniós jogalkotót bizonyosan megihlető jogi személy fogalmától. A fellebbezők szerint a „vállalkozás” fogalmának használata egy alakszerű törvényben való tényleges és részleteiben való rögzítés teljes hiányában sérti az egyetemlegesen felelős anyavállalat jogait.

51 A törvényesség elvének megsértése a versenyszabályok megsértése esetén kiszabott szankciók határozatlan jellegéből is következik. A fellebbezők szerint a jogsértés súlya és időtartama nem minősül kellően pontos kritériumnak. Az 1998. évi iránymutatás és a 2002. évi engedékenységi közlemény mindezt nem orvosolja, mivel nem kötelező erejűek, amint azt a Bíróság a C-360/09. sz. Pfeiderer-ügyben 2011. június 14-én hozott ítéletének (EBHT 2011., I-5161. o.) 23. pontjában kimondta. Ami az 1/2003 rendelet 23. cikkében a bírságnak a forgalom 10%-ában meghatározott felső határát illeti, ez változó, és többek között a Bizottság döntéshozatali gyakorlatától, illetve azon társaságoktól függ, amelyeknek a jogsértés felróható, nem a cselekményhez, hanem a vállalkozáshoz viszonyul, továbbá nem bír „számszerűsíthető és abszolút felső határral”, ahogyan azt a Törvényszék a megtámadott ítélet 102. pontjában tévesen állította. Végül a korlátlan felülvizsgálati jogkör sem pótolhatja a törvényi meghatározottság hiányát, függetlenül attól, hogy ez a hatáskör csak elméletben létezik, és azt a Törvényszék általában nem gyakorolja.

III. Anyagi jogi szabályok

Az alapjogi védelem szintjének kérdésköréhez tartozik a hatodik, hetedik és nyolcadik jogalap is, amely kapcsán a Felperes az ártatlanság vélelmére hivatkozik, de ez elsősorban anyagi versenyjogi kérdés, nevezetesen, hogy meddig terjed a vállalkozás fogalma és e körben meddig terjed a versenyjogi jogsértésért való felelősségviselés. Az Európai Bíróság azonban e kérdést, mint új felvetett jogkérdést, elutasította eljárásjogi alapon a tekintetben, hogy az anyavállalat és leányvállalat közötti kapcsolat esetén miként tudható be a felelősség a másik vállalatnak is (hatodik jogalap). A hetedik jogalap kapcsán azonban hosszabban értekezett az Európai Bíróság az egyetemleges felelősség határainak meghatározása tekintetében.

A közelmúltban a felelősség betudása és az egyetemleges felelősség számos ítéletben megjelent és az Európai Bíróság fokozatosan pontosította a joggyakorlatát.⁶ E tekintetben hosszabban idézzük az Európai Bíróságot is:

⁶ Lásd pl. Dömötörfy Borbála Tünde: Az Európai Bíróság ítélete a Schindler-ügyben. Az anyavállalat versenyjogi felelőssége, illetve annak megdönthetősége. PLWP 2014/10. vagy Borbála Dömötörfy, A százalékos tulajdonos

101 A hetedik jogalapjuk első részében a fellebbezők azzal érvelnek, hogy az uniós bíróságok ítélkezési gyakorlata sérti a jogi személyek személyes felelősségének elvét. Amint azonban a főtanácsnok az indítványának 65. és 66. pontjában megjegyezte, ez az elv, amely különösen a polgári jogi felelősség szempontjából bír nem elhanyagolható jelentőséggel, nem lehet mérvadó valamely versenyjogi jogsértés elkövetőjének meghatározása során, hiszen ez a vállalkozások tényleges magatartásához fűződik.

102 A Szerződések megalkotóinak döntése alapján a vállalkozás fogalmát kell alkalmazni valamely versenyjogi jogsértés – az EK 81. és EK 82. cikk, jelenleg EUMSZ 101. és EUMSZ 102. cikk értelmében szankcionálható – elkövetőjének megjelölésekor, nem pedig a társaság vagy a jogi személy EK 48. cikkben, jelenleg EUMSZ 54. cikkben alkalmazott fogalmát. Ez utóbbi rendelkezéshez kapcsolódik a fellebbezők által hivatkozott másodlagos jog, amely – következképpen – a versenyjogi jogsértés elkövetőjének megállapítása során nem releváns.

103 A vállalkozás fogalmát az uniós bíróság határozta meg, és egy gazdasági egységet jelent, még akkor is, ha jogi szempontból e gazdasági egység több természetes vagy jogi személyből áll (lásd ebben az értelemben a fent hivatkozott Akzo Nobel és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 55. pontját, valamint a fent hivatkozott Elf Aquitaine kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 53. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

104 Ebből következik, hogy miután a Törvényszék a megtámadott ítélet 66. pontjában emlékeztetett erre az ítélkezési gyakorlatra, nem alkalmazta tévesen a jogot, amikor ezen ítélet 67. pontjában kimondta, hogy amennyiben egy gazdasági egység sérti meg a versenyszabályokat, neki kell felelnie ezért a jogsértésért.

105 A hetedik jogalap második részében a fellebbezők azt állítják, hogy az Unió nem rendelkezik jogalkotási hatáskörrel arra, hogy valamely anyavállalat és leányvállalata közötti jogviszonyban meghatározza a jogsértések betudására vonatkozó szabályokat, és hogy a jogalkotó, nem pedig az uniós bíróságok feladata az olyan elemi jogi szabályok megállapítása, mint a versenyszabályokba ütköző jogsértés elkövetőjének fogalma.

106 Mindazonáltal a fellebbezők nem jelölik meg a megtámadott ítélet kifogásolt elemeit, és az említett ítélet 63–92. pontjában a legapróbb célzás sem található ilyen érvre. Következésképpen ez utóbbit az új jellege miatt, de a pontosság teljes hiánya miatt mindenképpen elfogadhatatlannak kell minősíteni.

107 A válaszukban a fellebbezők az EJEE 6. cikke tekintetében vitatják a fent hivatkozott Akzo Nobel és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítéletből fakadó ítélkezési gyakorlat alapját, azzal érvelve, hogy e rendelkezés fényében azon vélelem jogszerűségének kérdéséről, miszerint az anyavállalat meghatározó befolyást gyakorol a leányvállalatra, még vita folyik. A Bíróság ugyanakkor a fent hivatkozott Elf Aquitaine kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 62. pontjában

emlékeztetett arra, hogy még ha egy vélelem nehezen megdönthető is, elfogadható keretek között marad mindaddig, amíg arányban áll a kitűzött jogszerű céllal, fennáll az ellenbizonyítás lehetősége, és biztosítva van a védelemhez való jog (lásd ebben az értelemben a Bíróság C-45/08. sz., Spector Photo Group és Van Raemdonck ügyben 2009. december 23-án hozott ítéletének [EBHT 2009., I-12073. o.] 43. és 44. pontját, valamint az Emberi Jogok Európai Bírósága 2002. július 23-i Janosevic kontra Svédország ítéletének [Ítéletek és Határozatok Tára 2002-VII.] 101. és az azt követő §-ait).

108 Márpedig az anyavállalat által a kizárólagos vagy majdnem kizárólagos tulajdonában álló leányvállalatára gyakorolt meghatározó befolyásra vonatkozó vélelem egyrészt a versenyszabályokkal – különösen az EK 81. cikkel – ellentétes magatartások megtorlására, illetve azok megismétlésének megelőzésére vonatkozó célkitűzés jelentősége, másrészt egyes uniós jogi alapelvek, így különösen az ártatlanság vélelmének elve, a büntetések személyhez kötöttségének elve és a jogbiztonság elve, valamint a védelemhez való jog – ideértve a fegyveregyenlőség elvét is – követelményei közötti egyensúly megteremtésére törekszik (a fent hivatkozott Elf Aquitaine kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 59. pontja). Ebből következik, hogy az ilyen vélelem arányban áll a kitűzött jogszerű céllal.

109 Ezenkívül egyrészt az említett vélelem azon a megállapításon alapul, miszerint egészen rendkívüli körülmények hiányában az a társaság, amely a leányvállalata tőkéjében kizárólagos vagy majdnem kizárólagos részesedéssel bír, pusztán e részesedés alapján meghatározó befolyást gyakorolhat e leányvállalat magatartására, másrészt pedig e befolyás tényleges gyakorlásának hiányát általában leginkább azon jogalanyok körében kell keresni, amelyekkel szemben e vélelem felállításra kerül. E vélelem azonban megdönthető, és a szóban forgó vélelmet megdönteni szándékozó jogalanyok feladata a leányvállalatot az anyavállalattal összekötő szervezeti, gazdasági és jogi kapcsolatokra vonatkozó összes olyan bizonyíték benyújtása, amelyről úgy vélik, hogy bizonyítja, hogy a leányvállalat és az anyavállalat nem alkot egyetlen gazdasági egységet, hanem a leányvállalat önálló piaci magatartást követ (lásd a C-286/98. P. sz., Stora Kopparbergs Bergslags kontra Bizottság ügyben 2000. november 16-án hozott ítélet [EBHT 2000., I-9925. o.] 29. pontját, a fent hivatkozott Akzo Nobel és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 61. pontját, valamint a fent hivatkozott Elf Aquitaine kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 57. és 65. pontját).

110 Végül a Bizottságnak meg kell hallgatnia az anyavállalatot azelőtt, hogy vele szemben határozatot hozna, és e határozat alávethető az uniós bíróság felülvizsgálatának amelynek a védelemhez való jog tiszteletben tartása mellett kell határoznia.

111 Ebből következik, hogy a Törvényszék nem alkalmazta tévesen a jogot, amikor a megtámadott ítélet 71. pontjában a leányvállalata tőkéjében 100%-os részesedéssel rendelkező anyavállalatnak a leányvállalata cselekményeiért való felelősségére vonatkozó vélelem elvét elfogadta.

112 A hetedik jogalap harmadik részében a fellebbezők vitatják a fent hivatkozott Akzo Nobel és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítéletből eredő ítélkezési gyakorlat Törvényszék általi alkalmazását, és azzal érvelnek, hogy a Törvényszék a megtámadott ítélet 86. pontjában az üzletpolitika fogalmának túl széles értelmezését adta. Emlékeztetni kell azonban arra, hogy annak megállapítása érdekében, hogy a leányvállalat önálló módon határozza-e meg piaci magatartását, az ezen leányvállalat és az anyavállalat közötti gazdasági, szervezeti és jogi kapcsolatokra vonatkozó valamennyi releváns elemet figyelembe kell venni, amelyek az adott esettől függően változhatnak, ezért nem képezhetik kimerítő felsorolás tárgyát (lásd ebben az értelemben a fent hivatkozott Akzo Nobel és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 73. és 74. pontját, valamint a fent hivatkozott Elf Aquitaine kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 58. pontját). Az üzletpolitika tehát csupán egy elem a sok között, ezen túlmenően a fellebbezők állításával ellentétben nem kell megszorító módon értelmezni.

113 A fellebbezők továbbá lényegében azzal érvelnek, hogy a Schindler Holding felelőssége nem állapítható meg, mivel egy megfeleléségi programot fogadott el. Még ha ez az érv elfogadhatónak is tekinthető, mivel a Törvényszék által alkalmazott értékelési szempontra irányul, elegendő azt megállapítani, hogy a Törvényszék egyáltalán nem alkalmazta tévesen a jogot, amikor a megtámadott ítélet 88. pontjában kimondta, hogy az, hogy a Schindler Holding a versenyjog és az azzal összefüggő iránymutatások leányvállalatai általi megsértésének megakadályozását célzó magatartási kódexet fogadott el, egyrésztől semmit nem változtat a vele szemben megállapított jogsértés megtörténtén, másrésztől pedig nem teszi lehetővé annak bizonyítását, hogy az említett leányvállalatok önállóan határozták meg üzletpolitikájukat.

114 Amint a Törvényszék azt helyesen – és anélkül, hogy önmagával ellentmondásba került volna – megállapította a megtámadott ítélet 88. pontjában, az említett magatartási kódex végrehajtása inkább arra utal, hogy az anyavállalat ténylegesen irányította leányvállalatai üzletpolitikáját. Az, hogy leányvállalatainak egyes alkalmazottai nem tartották magukat ugyanezen magatartási kódexhez, nem elegendő a szóban forgó leányvállalatok üzletpolitikája önálló jellegének bizonyításához.

IV. Szankciók

A versenyjogi szankcionálási gyakorlat elemzése kapcsán szintén kiterjedt szakirodalom áll már rendelkezésre.⁷ E tekintetben az Európai Bíróság konzekvensen tartotta magát joggyakorlatához, miszerint a bíróságok felülvizsgálata a bíróság mérlegelési jogkörébe tartozik és a korlátlan felülvizsgálati hatáskör nagyfokú szabadságot biztosít számára.

V. Következtetések

Az Európai Bíróság megpróbálja a Menarini ítéletet követően újraértelmezni az uniós bíróságok felülvizsgálati szerepét, azonban ez az ítélet jó példája annak, hogy miért áll még mindig mérföldekre

⁷ Lásd pl. Tihamér Tóth, 'Are Fines Fine? Sanctioning Infringements of the Directive on Unfair Commercial Practices in Hungary' PLWP 2013/16., Wouter P. Wils, *Optimal Antitrust Fines: Theory and Practice* (SSRN), Wouter P. Wils, *The Increased Level of EU Antitrust Fines, Judicial Review, and the European Convention on Human Rights* (2010) 33 *World Comp* 5 .

a joggyakorlata az EJEE által megkövetelt joggyakorlattól – amennyiben azt elfogadjuk alkalmazandónak. Többször is kihangsúlyozza az Európai Bíróság, hogy az Európai Unió még nem csatlakozott az EJEE-hez, de ez súlytalan érv a tekintetben, hogy az alapjogi védelmi szintet milyen magasra helyezzük, még ha formállogika szerint igaz is. De még ha ezt el is fogadjuk, akkor is a tagállamok felelőssége az általuk létrehozott, Európai Uniónak hívott nemzetközi szervezet EJEE-t esetlegesen sértő magatartásaiért még mindig felvethető lenne.⁸ Ezen megoldások helyett azonban üdvözlendőbb lenne tiszta helyzetet teremteni végre. Az Európai Bíróság határozatlan fellépése és kreatív értelmezése e téren többet árt, mint használ, hiszen a hasonló jellegű ügyekben sorra bukják és várhatóan fogják elbukni a tagállamok a pereiket az EJEB előtt.

⁸ A Felperes is foglalkozott ezzel a gondolattal, azonban végül amellett döntött, hogy az eljárásjogi akadályok és kihívások nem érik meg a fáradságot és eltekint ettől. Az immár fél évtizede húzódó, az EU EJEE-hez csatlakozásáról megjegyezte a vállalkozás szóvivője, hogy jól példázza azt, miszerint az Európai Unió halogatja a szükséges intézkedéseket amelyek ahhoz kellenek, hogy versenyjogi eljárásokban érvényesüljenek a megfelelő eljárási garanciák. Lásd Lewis Croft, Schindler decides against human-rights appeal for cartel fine, 11 April 2014, Mlex.